



Differentietiedilemma's in het speciaal onderwijs

Inhoud

Werkmateriaal waarden verheldering	1
Het aandachtsgebiedsdilemma	4
Het groeperingsdilemma (groepsoverstijgend werken)	6
Het ondersteuningsdilemma	8
Het inclusiviteitsdilemma	10

Werkmateriaal waarden verheldering

Het doel van deze werkwijze is het opsporen van waarden die voor de school en voor jullie als team belangrijk zijn. De dilemma's zoals hier uitgewerkt zijn bedoeld als hulpmiddel om ieders overwegingen te verwoorden. Lees de korte beschrijving van de dilemma's door en bedenk over welk dilemma je het liefst met collega's in gesprek zou gaan.

Korte beschrijvingen:

Het *aandachtsgebiedsdilemma* gaat over de verdeling van aandacht tijdens de lessen over verschillende doelen van het onderwijs zoals de cognitieve doelen, persoonsvorming en burgerschapsvorming.

Het *groeperingsdilemma* gaat over de indeling van de leerlingen tijdens basisvakken zoals rekenen, taal en lezen in (stam)groepen waar veel verschillen zijn tussen leerlingen qua niveau en leerprestaties.

Het *ondersteuningsdilemma* gaat over het verdelen van de aandacht/ondersteuning over de leerlingen in de klas in het licht van onderwijskansen voor alle leerlingen.

Het *inclusiviteitsdilemma* gaat over de mate waarin je voorstander bent van inclusief onderwijs.

Stap 1 De keuze van het differentiatiedilemma (5 min.)

Individueel: Iedere deelnemer neemt de beschrijving van het gekozen dilemma aandachtig door en bedenkt daar een eigen ervaring bij.

Stap 2 Het uitwisselen van ervaringen (5- 10 min. totaal. Max 2 min. p.p.)

In de groep: Iedere deelnemer vertelt kort de eigen ervaring m.b.t. het dilemma.

Stap 3 Verheldering van het dilemma (20 min)

De groep kiest één ervaring uit om het onderzoeksgesprek te voeren. De inbrenger van de ervaring rondom het dilemma is geen probleemhouder maar iemand die zijn overwegingen rondom het dilemma ter beschikking stelt om onderliggende waarden op te sporen.

Concretiseer het dilemma om de vragen bij het niveau van de ladder van Rescher te beantwoorden. Hiervoor hoef je niet van boven naar beneden te werken. Luister goed hoe er over het dilemma wordt gesproken en bepaal met elkaar de waarden en vul deze in het format in.

Niveau op Ladder van Rescher		Het dilemma: Aan de ene kant	Het dilemma: Aan de andere kant
1. Na te streven doelwaarde	Wat is hierin nastrevenswaardig voor het onderwijs?		
2. Verwijzende waarde	Wat is het belang voor de leerling (en)		
3. Norm/standaard	Hoe moet in de praktijk met deze waarden worden omgegaan?		

4. Richtlijn voor het handelen	Wat betekent dat voor het handelen?		
5. Concrete beslissing	Wat gaan we realiseren?		

Stap 4 Het opsporen van waarden binnen het team

Bespreek nu de andere ervaringen op eenzelfde manier en noteer op een flap:

- Welke waarden komen in het gekozen dilemma naar voren?
- Welke normen kun je afleiden uit de waarden die jullie van belang vinden bij dit dilemma?
- Wat kun je nu zeggen over de waarden die je als team/school belangrijk vindt?
- Zijn er normen/waarden die conflicteren?

Schrijf op een flap:

- Wat jullie als school/team belangrijk (waarden) vinden in het omgaan met diversiteit.
- Hoe jullie vinden dat er in de praktijk met deze waarden moet worden omgegaan (normen).
- Wat betekent dit voor verdere de keuze van verdere professionaliseringsactiviteiten.

Het aandachtsgebiedsdilemma

Een leerkracht vertelt

In de pauze als de leerlingen met elkaar spelen dan gebeurt er vaak van alles. Het gebeurt nogal eens dat er ruzie is geweest op het schoolplein die als ze binnenkomen nog niet is opgelost. Ik kan dan wel beginnen met de les maar dan wordt de les toch niks. Dan kies ik er vaak voor om in de hele groep of met een klein groepje het voorval te bespreken. Meestal moeten er echt nog wat dingen uitgesproken worden. Ik hoop dan dat leerlingen leren om een volgende keer een ruzie te voorkomen of samen op te lossen. Dat vind ik op dat moment minstens zo belangrijk dan de les die ik heb voorbereid.

Overigens is dat niet alleen bij binnenkomst dat het lastig is om leerlingen aan het werk te houden. Soms zitten leerlingen gewoon niet goed in hun vel en hebben ze aandacht van mij nodig. Ik heb gemerkt dat het voor de leerlingen van belang is om ook aandacht te besteden aan wat erop sociaal-emotioneel gebied gebeurt. Ik heb daar wel aan moeten wennen omdat ik eerst in het regulier onderwijs werkte en daar had ik dat minder.,

Ik merk wel dat dat soms botst met wat van mij vanuit de school verwacht wordt namelijk zorgen dat de leerlingen kunnen rekenen, lezen, schrijven en kennis hebben van de geschiedenis en aardrijkskunde. Dat is waar we ons onderwijssysteem op hebben ingericht: de kinderen volgen klassikale lessen waarbij verwacht wordt dat ze achter hun tafel zitten, instructie krijgen (soms individueel) en opdrachten maken. Voor veel kinderen in mijn klas is het lastig om deze concentratie op te brengen. Ze hebben last van bewegingsonrust. Ik voel druk, omdat ik de lesstof moet afkrijgen. Tegelijkertijd frustreert het mij dat ik niet goed aansluit bij wat de kinderen nodig hebben.

Ook vraag ik me wel eens af wat nu belangrijk is: ook als ze straks naar dagbesteding gaan of arbeid. Dan gaat het er niet om dat ze goed kunnen rekenen, maar wel dat ze sociaal-emotioneel sterk zijn en dat ze weten hoe ze met elkaar moeten omgaan.’.

Het dilemma:

Het aandachtsgebiedsdilemma gaat over de verdeling van aandacht tijdens de lessen over verschillende doelen van het onderwijs zoals de cognitieve doelen, persoonsvorming en burgerschapsvorming.

Aan de ene kant

Je vindt dat het belangrijk is dat leerlingen op school samen met anderen hun eigen identiteit ontwikkelen en leren deel te nemen aan de maatschappij (**persoonsvorming & burgerschapsvorming**). Dat houdt in dat je kansen die zich voordoen in het samenzijn van de leerlingen om aandacht te besteden aan deze ontwikkelingsgebieden altijd aangrijpt ook al gaat dat ten koste van de cognitieve doelen van de les.

Aan de andere kant

Je vindt het belangrijk dat de leerlingen op school op een efficiënte wijze, zo **hoog mogelijke prestaties** behalen. Dat houdt in dat je in de les vooral aandacht besteedt aan het behalen van de cognitieve doelen en zo hoog mogelijke leerprestaties.

Het groepeeringsdilemma (groepsoverstijgend werken)

Een leerkracht vertelt

Drie keer in de week staat in de ochtend bij ons taal op het programma. Uit alle stamgroepen komen de leerlingen dan bij elkaar in groepjes van min of meer vergelijkbaar niveau. Dat betekent dat de leerlingen voor taal (en trouwens ook voor rekenen) niet bij hun stamgroepgenoten zitten en de meesten ook niet bij hun eigen leerkracht. Als we niet met deze groepsoverstijgende niveaugroepen zouden werken, zouden we soms wel zes niveaus of meer hebben. Het is vaak een puzzel om de niveaugroepen te maken, maar het werkt wel effectiever, we kunnen dan meer leerstof behandelen.

Wat ik wel merk is dat sommige leerlingen dit lastig vinden, ze hebben moeite met steeds een andere leerkracht voor de groep. Ze willen graag werken met een leerkracht waar ze een goede band mee hebben, en dat is vaak de leerkracht van de stamgroep. De eigen leerkracht kent ze door en door. Veel leerlingen die we tegenwoordig hebben, hebben behoefte aan deze vastigheid. En dat geldt voor wie hun leerkracht is, maar ook met wie ze in de groep zitten.

Het is voor mij soms lastig om goed in te spelen op een leerling in een niveaugroep die niet in mijn eigen stamgroep zit. Ik ken die leerling minder goed. Vooral als het gaat om de sociaal-emotionele behoeften. Ik weet dan niet van elke leerling wat ze precies nodig hebben op sociaal- emotioneel gebied. Terwijl ik dat wel belangrijk vind om tijdens de les ook mee te kunnen nemen.

Ik loop er ook tegen aan dat ik van een aantal leerlingen van mijn eigen stamgroep niet weet hoe ze bij taal presteren. Ze zitten bij taal namelijk bij een andere leerkracht. Als ouders dan vragen naar het achterblijven van resultaten, heb ik daar niet altijd een antwoord op.

Als ik zelf degene zou zijn die de taal- en rekenlessen aan al mijn leerlingen van de stamgroep zou geven dan zou ik beter weten wat de leerlingen wel en (nog) niet kunnen. Ik zou dan in mijn dagprogramma ruimte kunnen maken voor leerlingen om nog eens extra te werken aan een vak of onderdeel waar ze nog oefening in nodig hebben.

Het dilemma

Het groepeeringsdilemma gaat over de indeling van de leerlingen tijdens basisvakken zoals rekenen, taal en lezen in (stam)groepen waar veel verschillen zijn tussen leerlingen qua niveau en leerprestaties. Leerlingen kunnen worden ingedeeld in niveaugroepen die de eigen (stam)groep overstijgen of leskrijgen in hun eigen (stam)groep).

Aan de ene kant

Je vindt dat het werken met **groepsoverstijgende niveaugroepen** effectief is, want dan heb je minder verschillende groepen voor instructie dan in jouw stamgroep. Je hebt dus meer tijd om elk niveaugroepje op eigen niveau te instrueren en te begeleiden. Uiteindelijk vind je dat je hiermee sneller betere leerresultaten behaalt dan wanneer de leerlingen niet worden opgedeeld.

Aan de andere kant

Je vindt dat leerlingen beter tot hun recht komen als ze leskrijgen van hun eigen 'vaste' leerkracht, samen met hun eigen '**vaste' (stam) groepsgenoten**. Dit is beter voor hun sociaal-emotionele

ontwikkeling én beter omdat je dan als leerkracht weet hoe ze op alle (vak) gebieden presteren. Je houdt/krijgt dus een totaalbeeld van de ontwikkeling van de leerlingen van je eigen stamgroep.

Het ondersteuningsdilemma

Een leerkracht vertelt

Ik vind dat een moeilijke vraag of je een leerling die van huis uit minder ondersteuning krijgt op school meer ondersteuning zou moeten geven. Je kunt namelijk niet meten hoeveel ze van huis uit meekrijgen. Ik probeer recht te doen aan het hele kind door een leerling dat te geven waar hij op dat moment behoefte aan heeft. De een heeft cognitief extra aandacht nodig, de ander weer meer sociaal-emotioneel.

Aan de andere kant ik zie wel dingen gebeuren. Bij ons op school is zoveel diversiteit in de ouders, qua niveau. We hebben ouders die heel pienter zijn en overal geld uit weten te peuteren, zodat hun kind allerlei extra ondersteuning krijgt op school of thuis. We hebben ook minder pientere ouders die eigenlijk nauwelijks lijken te weten wat er te krijgen valt. Zij weten de weg naar de geldpot niet te vinden om die extra hulp te krijgen. Terwijl vaak die kinderen dat misschien nog wel meer nodig hebben. Zij hebben namelijk niet alleen een verstandelijke beperking maar vaak nog achterstand door hun thuissituatie. Ik vind dat wel ongelijke kansen. Ouders spelen hier een belangrijke rol in. De moeilijkheid voor ons is dat niet alle ouders extra ondersteuning willen. Zij zeggen: 'Mijn kind heeft die hulp niet nodig, thuis is er niets aan de hand, thuis kan hij alles'. Ik hoor dan ook van collega's soms dat ze het onbegonnen werk vinden om bij sommige leerlingen bijvoorbeeld aan zelfredzaamheid te werken omdat er thuis toch niks aan gedaan wordt.

Ik vind trouwens wel dat die leerkracht dan juist wel op school aan die zelfredzaamheid moet werken. Straks als de leerling niet meer thuis woont maar in een woonvoorziening moet hij wel een routine kunnen oppakken. Maar ik begrijp wel dat die leerkrachten dat als onbegonnen werk zien. Sommige ouders houden gewoon de deur dicht en die denken zich wel te redden. Maar vaak lukt dat niet.

Het dilemma

Het ondersteuningsdilemma gaat over het verdelen van de aandacht/ondersteuning over de leerlingen in de klas in het licht van onderwijskansen voor alle leerlingen. Er zijn verschillen in de ondersteuning die leerlingen van huis uit krijgen bij schoolse zaken zoals samen lezen of huiswerk maken. Vaak kunnen ouders die laagopgeleid zijn hun kinderen thuis minder ondersteuning bieden dan ouders die hoogopgeleid zijn. Voor het bieden van

gelijke kansen aan leerlingen zou het daarom goed zijn als leerlingen die thuis minder ondersteuning krijgen hiervoor gecompenseerd worden op school.

Aan de ene kant

Je vindt dat alle leerlingen recht hebben op **evenveel ondersteuning** op school, ongeacht de ondersteuning die zij van huis uit krijgen.

Aan de andere kant

Je vindt dat leerlingen, die van hun ouders thuis minder ondersteuning krijgen, op school recht hebben op **meer ondersteuning**.

Het inclusiviteitsdilemma

Een leerkracht vertelt

Ik vind dat we in Nederland nog lang niet zo ver zijn dat we inclusief onderwijs kunnen realiseren. De voorwaarden hiervoor zijn volgens mij nog nergens aanwezig. Ik vraag me af: hoe inclusief zou het dan moeten zijn? Ik heb nu een leerling in mijn groep en die heeft tot en met groep 7 in het regulier onderwijs les gekregen. Hij heeft vooral één op één les gehad en is nu dus niet gewend om in een groep te werken. Hij is de uitzondering in de groep geweest. Dat is toch geen inclusief onderwijs? Er is nauwelijks aandacht besteed aan het ontwikkelen van zijn zelfredzaamheid. Alle inspanning is vooral gericht geweest op zijn cognitieve ontwikkeling. Bij deze leerling en ook bij zijn ouders merk ik dan ook dat er een last van ze af is gevallen nu deze leerling bij ons op school zit. Ouders zeggen dat ze hun kind niet meer terug kennen (in positieve zin) nu hun kind niet meer overvraagd wordt en op eigen niveau les krijgt. Dit soort situaties maken we vaak mee. Wat het mooie is van het speciaal onderwijs dat de leerlingen die bij elkaar in de klas zitten vaak dezelfde humor hebben en dezelfde belevingswereld. Ze hebben vaak heel veel lol samen. Als ze op leeftijd ingedeeld zouden zijn zoals in een reguliere school dan zouden die werelden uit elkaar liggen. Naast onze school voor speciaal onderwijs is ook een reguliere basisschool. Soms hebben de leerlingen samen pauze. Het valt mij dan op dat dezelfde type leerlingen elkaar opzoeken. Dat vinden ze prettig.

Maar goed dan denk ik ook wel inclusief onderwijs zou wel zijn voordelen kunnen hebben. Dan maken de leerlingen kennis met elkaar. In het echte leven moeten ze ook met elkaar samenleven. Ze zouden meer dingen samen kunnen doen. Het is wel belangrijk dat er dan ook echt middelen voor komen en dat de klassen in het regulier onderwijs kleiner worden. De expertise die er is in het speciaal onderwijs moet dan ook worden verdeeld. Er zijn landen waar het wel kan.

Het dilemma

Het inclusiviteitsdilemma gaat over de mate waarin je voorstander bent van inclusief onderwijs. Bij inclusief onderwijs komen kinderen met een handicap of een leer- of gedragsstoornis niet op het speciaal onderwijs maar gaan ze naar het reguliere onderwijs. De specifieke hulp die de leerling nodig heeft wordt naar de reguliere school gebracht.

Aan de ene kant

Je vindt dat het voor sommige leerlingen beter is als zij naar een **speciale** school gaan. Voor sommige leerlingen is de problematiek zo ernstig dat zij niet passen in het reguliere onderwijs.

Aan de andere kant

Je vindt dat de school voor alle leerlingen toegankelijk moet zijn, dus **inclusief**. Je vindt dat er voor alle leerlingen een plek moet zijn in het reguliere onderwijs.

